

PETRÉTEI DÁVID*

A Bűnügyi Szakértői Intézetek Európai Hálózata – ENFSI

Az ENFSI (European Network of Forensic Science Institutes – Bűnügyi/Igazságügyi Szakértői Intézetek Európai Hálózata) a közös európai bűnüldözés egyik sajátos szervezete. Sajátos annyiban, hogy tagjai nem az EU-ból, hanem az Európa Tanács¹ tagállamaiból kerülhetnek ki. Továbbá nem államközi szerződések hozták létre, gyakorlatilag egy Németországban bejegyzett egyesületként működik. Mégis az EU Bizottság a forenzikus tudományok tekintetében monopolszervezetnek nyilvánította,² a Tanács pedig hivatalos dokumentumokban³ ismeri el, hogy az ENFSI fontos platformként szolgál az ismeretek hatékony cseréjéhez, amely a minőségi minimumkövetelmények kidolgozását, a nemzetközi együttműködés elősegítését és a forenzikus közösség jelentős rendszerszintű igényeinek azonosítását célozza.

Bevezető – az ENFSI története⁴

1992-ben a nyugat-európai államok igazságügyi szakértői intézeteinek néhány vezetője megegyezett abban, hogy találkozókat kellene szervezniük, hiszen a legtöbb szakterületen vannak olyan kérdések, problémák, melyek az intézeteket államhatártól függetlenül érdekelhetik. A hollandiai Rijswijkben működő Gerechteljik Laboratórium megbízott vezetője találta ki, hogy ennek a kezdeményezésnek a „European Network of Forensic Science Institutes”, Bűnügyi/Igazságügyi Intézetek Európai Hálózata nevet kellene adni, ami rövidítve ENFSI. Ehhez az ötletéhez komoly inspirációt kapott a svéd nemzeti Igazságügyi Szakértői Intézet vezetőjétől is. Még abban az évben később az ötletet felvetették a Gerechteljik Laboratórium harmadik épületének felavatására érkezett két angol és egy belga intézet vezetőjének. 1992 novemberében az Intepol által szervezett Forenzikus Szimpóziumon, Lyonban megjelent a

legtöbb nyugat-európai szakértői intézet vezetője. Az ötletet ekkor velük is ismertették.

1993-ban a Gerechteljik Laboratóriumban gyűlt össze tizenegy európai intézet igazgatója (angol, német, holland, svájci, svéd, ír, finn, norvég és belga), és kezdtek megvitatni a megalakításra szánt ENFSI alapvető jellemzőit. El kellett dönteni például, hogy formális keretek közt működő szervezet vagy laza kapcsolatban álló intézetek informális hálózata legyen-e. Előbbi esetben fontos

kérdés például a költségvetés. A megbeszélések folytatódtak fél évvel később, 1993 novemberében Londonban, majd további három alkalommal 1995 áprilisáig. A negyedik értekezleten, Rómában, 1994 novemberében vett először részt kelet-európai (a moszkvai és a szlovén intézet vezetője), ugyancsak itt alakult meg az első két munkacsoport, a lőfegyverek és a Forenzikus Tudományok Európai Akadémiája (EAFS).

1995 októberében, ismét a holland Gerechteljik Laboratóriumban került sor arra az értekezletre, amikor az ENFSI szervezetét megalapították. Az egy évvel korábbi római értekezleten részt vevő alapítók után hat további intézet lépett be azonnal a szervezetbe. Az alapítók között az első értekezletek résztvevőin túl szerepeltek olasz, francia, spanyol, portugál, és ahogy fentebb említésre került, orosz és szlovén intézetvezetők. A frissen belépő hat további intézetből négy német volt, a maradék kettő lengyel és litván. Megválasztották az ENFSI vezetését, az öttagú igazgatóságot, az úgynevezett Boardot, Wim Sprangers (Gerechteljik Lab., Hollandia) vezetésével. Elfogadták a D. Enthoven (Gerechteljik Lab) által tervezett logót, a máig használt „európai szem” szimbólumot.

Ezt követően évente került sor a hagyományos értekezletekre, ezek mellett azonban megjelentek a további összejövetelek is. 1997-ben került sor először az EAFS konferenciájára. Az 1999-es moszkvai éves értekezleten fogadták el az ENFSI első „alkotmányát”, és az egy évben felvehető tagok számát háromban maximalizálták. Ugyanebben az évben elindították az ENFSI honlapját⁵ is. 2002-ben megalapították az ENFSI Titkárságot az adminisztratív ügyvitel érdekében; a holland nemzeti intézet (NFI) vállalta ennek működtetését. 2004-ben elfogadták a szervezet második „alkotmányát”. A legfontosabb újítások közt szerepelt az éves díj fizetésének kötelezettsége, és hogy az addigi személyes tagsági jogviszony átalakult – az ENFSI tagjai 2004 óta az egyes intézetek.

2015-ben az ENFSI átalakult, a német jog szerinti egyesületként (ENFSI e. V. – „eingetragener

Verein”) folytatja működését. A Titkárság átköltözött a hesseni Wiesbadenbe, ahol a német szövetségi bűnügyi hivatal (BKA, Bundeskriminalamt) keretében működik.

2022 márciusában az ENFSI, ami addig büszkén hirdette teljes politikamentességét, kizárólag a tudomány igazságát tartva szem előtt, felülvizsgálta ezt a nézetét. Tekintve, hogy

* R. órnagy, tanársegéd, NKE RTK Krimináltechnikai Tanszék.

¹ <https://www.coe.int/en/web/portal/home> (2022. 12. 30.).

² <https://enfsi.eu/projects/monopoly-programmes-mp/> (2022. 12. 30.).

³ <https://nszkk.gov.hu/content/nemzetkozi-kapcsolatok/efsa2020hun.pdf> (2022. 12. 30.).

⁴ Ingvar KOPP – Wim SPRANGERS: History of European Network of Forensic Science Institutes. *Problems of Forensic Sciences* 50. 2002. 203–217. Terje KJELDSEN – Wim NEUTEBOOM: 20 years of forensic cooperation in Europe. *The history of ENFSI 1995–2015*. ENFSI 2015. <https://enfsi.eu/wp-content/uploads/2017/06/History-of-ENFSI.pdf> (2022. 12. 30.).

⁵ <http://enfsi.eu> (2022. 12. 30.).

az Ukrajna elleni orosz támadás következtében március 15-én az orosz kormányfő bejelentette hazája kilépését az Európa Tanácsból, az Európa Tanács pedig 16-án kizárta az Orosz Föderációt a tagjai közül, március 18-án az ENFSI azonnali hatállyal kizárta a két orosz tagját, a moszkvai és a szentpétervári intézeteket. Ezzel együtt is hangsúlyozta azonban az ENFSI, hogy ez az intézkedés az orosz hadba lépés miatt történt, és nem az orosz szakértő kollégák ellen irányul.⁶

A monopolhelyzet

Ahogy a bevezetőben is utaltam rá, az EU Bizottság 2009-ben a forenzikus tudományok területén monopolszervezetként ismerte el az ENFSI-t.⁷ Rögzítette, hogy *de facto* az egyetlen működő hálózat, ami az európai bűnügyi-igazságügyi szakértői intézeteket összeköti. Mindez a „Bűnmegelőzés és a bűnözés elleni küzdelem 2007–2013” (ISEC 2007–2013)⁸ nevű EU-program keretében történt, aminek során a Bizottság megkeresésére pozitívan reagáló ENFSI félmillió eurót kapott forenzikus projektek finanszírozására. A 2014-ben induló BBA (Belső Biztonsági Alap – ISF-Police) keretében további másfél millió eurót irányoztak elő az igazságügyi szakértői működés valamennyi lépésére vonatkozó minimumstandardok kidolgozására és az EFSA2020 létrehozására (lásd később).⁹ A monopolhelyzet elismerése lényegében azt jelenti, hogy az EU Bizottság, illetve ennél fogva az EU bármely szerve forenzikus témában az ENFSI-t keresi meg; bármilyen igazságügyi szakértői, bűnügyi szakértői, „törvényszéki” témában az ENFSI számít kompetensnek, az Európában uralkodó szakmai közvélemény egyetlen hiteles szócsovének.

Ettől részben függetlenül az ENFSI részt vesz a Bűnüldözési Munkacsoport¹⁰ (LEWP, a Tanács döntés-előkészítő szerve) ülésein. A szerv elődje 2010 előtt Police Cooperation Working Group (PCWG) néven működött.

Az ENFSI tagsága

Az ENFSI tagságát a már fentebb vázoltak szerinti intézetek alkotják, nem személyek. Jelenleg hetvenegy tagja van harmincnégy országból.¹¹ Az EU tagjai közül egyedül Luxemburnak nincs tagintézménye, az EU-n kívül az Egyesült Királyság, Svájc és Norvégia, a Balkánról Szerbia, Észak-Macedónia, Bosznia-Hercegovina és Montenegró rendelkezik tagintézménnyel. Ezekon felül Ukrajna, Törökország, Azerbajdzsán, Örményország és Grúzia rendelkezik tagintézménnyel.

⁶ <https://enfsi.eu/news/statement-of-enfsi-on-the-acts-of-war-in-ukraine/> (2022. 12. 30.).

⁷ Az ENFSI 2010. évi éves jelentése. http://enfsi.eu/wp-content/uploads/2016/09/enfsi_external_report_2010.pdf (2022. 12. 30.).

⁸ https://home-affairs.ec.europa.eu/pages/consultation/public-consultation-programme-prevention-and-fight-against-crime-isec-2007-2013_en (2022. 12. 30.).

⁹ KJELDEN – NEUTEBOOM (2015) 75–76.

¹⁰ <https://www.consilium.europa.eu/hu/council-eu/preparatory-bodies/law-enforcement-working-party/> (2022. 12. 30.)

¹¹ <https://enfsi.eu/about-enfsi/members/> (2022. 12. 30.)

A tagság feltételeit a jelenleg hatályos harmadik „alkotmány” (alapszabály¹²) az alábbiakban részletezi:

- csak az Európa Tanács államában működő intézetek pályázhatnak;

- legalább huszonöt igazságügyi szakértőt (bírótság előtt önállóan szakvélemény előterjesztésére jogosult szakembert) foglalkoztató intézetek pályázhatnak;

- az intézet a forenzikus szakterületek széles körében legyen kompetens, azaz (például) a jelenleg tizenhét ENFSI Szakértői Munkacsoport által lefedett szakterületek legalább felén rendelkezzen szakértőkkel;

- az intézet a saját államában számítson hitelesnek és megbízhatónak, azaz rendszeresen tegyen eleget rendőri, ügyészi, bírósági kirendeléseknek;

- az intézet rendelkezzen akkreditált státusszal a minőségirányítás terén az ISO 17025 szabvány alapján, vagy rendelkezzen dokumentációval arról, hogy az akkreditáció folyamatban van és azt érje el három éven belül.

Hazánkban a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ (NSZKK) rendelkezik tagsággal a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet (BSZKI) jogutódjaként, amit 2000-ben¹³ vettek fel. A 2001-es prágai éves értekezlettől kezdve magyar igazságügyi genetikus szakértő volt az ENFSI tagja, a 2004-es változásokat követően a magyar intézetet az igazgató vagy annak helyettese képviselte, jelenleg pedig az NSZKK főigazgatója.

Létezik továbbá az 1998-as éves értekezlet óta a tiszteletbeli tagság (Honorary Member) intézménye, ezt továbbra is személyek kaphatják meg. Az első tiszteletbeli tag az egyik alapító glasgow-i intézet 1998-ban nyugdíjba vonuló igazgatója lett. Eddig tizenhárman nyertek tiszteletbeli tagságot. A tiszteletbeli tagok részt vehetnek és felszólalhatnak az értekezleteken, de szavazati joguk nincs.

A tagintézmények vezetői és az ENFSI igazgatósága (Board) évente az úgynevezett éves értekezleten (Annual Meeting, AM) találkoznak. Ezt a rendezvényt mindig más tagintézet szervezi, általában 2-3 napos rendezvények, konferenciák. A rendezés jogát-kötelességét a két évvel korábbi éves értekezleten hirdetik ki. Az AM során vitatják meg és döntenek el a szervezet legfontosabb ügyeit, választják meg az igazgatóság tagjait stb.

Az ENFSI felépítése

Az ENFSI Igazgatósága (Board) öt-hét főből áll, közülük egy az Igazgatóság vezetője (chairperson), egy az Igazgatóság leendő vezetője (chairperson designated) és egy a kincstárnok (treasurer). Az igazgatóság tagjait az éves értekezleten választják három évre; az igazgatóság leendő vezetőjét négy évre, amiből kettőt ebben a beosztásban tölt, kettőt pedig új választás nélkül a Board vezetőjeként. Gyakorlatilag évente két új tagot választanak az Igazgatóságba. A szerv legalább évente

¹² https://enfsi.eu/wp-content/uploads/2017/06/181107_ENFSI-Constitution_181107-approved.pdf (2022. 12. 30.)

¹³ <https://enfsi.eu/member/member-hungarian-institute-forensic-sciences-hifs-budapest-hungary/> (2022. 12. 30.)

négyszer ülésezik, az ülésről a Titkárság jegyzőkönyvet készít, és azt a tagság megkapja.

A Titkárság felelős az ENFSI adminisztratív ügyvitelért, illetve a honlap üzemeltetéséért. Kezdetben nem volt titkárság, az Igazgatóság egy-egy tagja vitte a titkári teendőket. A szervezet fejlődése során ez idővel elégtelennek bizonyult, és többtagú titkárságot hoztak létre. 2002 és 2012 közt Hollandiában, az ottani nemzeti intézetben (NFI) működött, a holland jog szerint alapítványi formában (az alapítvány vezetősége az ENFSI Igazgatóságának tagsága volt). Ez a jogi forma kellett ahhoz, hogy például bankszámlával rendelkezessen a szervezet. A hollandiai évek alatt egy titkár, két társtitkár, és 2009-től egy webmester alkotta a szervet. 2013 és 2015 között a Titkárság Varsóba költözött, a lengyel rendőrség központi bűnügyi laboratóriumába (CFLP), ugyanis az ENFSI Igazgatóság vezetője akkor a lengyel tagintézményt vezette; pályázatukban fontos szempont volt, hogy a hágai működésnél lényegesen olcsóbbak, és eleve Európa közepén helyezkednek el. A Titkárság átköltözése után azonban az Igazgatóság vezetője elkerült a CFLP éléről, a kiszemelt titkárt pedig az intézetben belül áthelyezték. A lengyel jog szerint létrehozott alapítványi vezetésébe az ENFSI Igazgatóság tagjai nem kerülhettek bele.¹⁴ Igen valószínű, hogy ez az epizód nagyban hozzájárult az ENFSI egyesületté alakításához. A Titkárság 2016 óta a Bundeskriminalamt-ban, a német szövetségi bűnügyi hivatalban működik, a Hessen tartományi Wiesbadenben. Háromtagú a Titkárság, mindhárman a BKA alkalmazottjai.

Az ENFSI-ben jelenleg két állandó bizottság¹⁵ (standing committee) működik, a kutatás-fejlesztési (RDSC), illetve a minőség- és kompetenciaügyi (QCC). Elméletileg létrehozásra került, de gyakorlatilag soha nem működött egy képzésért és gyakorlatok szervezéséért felelős állandó bizottság, illetve az ENFSI alapítása körüli időben állandó bizottságként működött az EAFS is. A jelenlegi két állandó bizottság tagjai természetes személyek. A hétagú bizottságokat választott vezető irányítja, mindkét bizottságban van továbbá elnökségi összekötő (board liaison), a gyors és hatékony információcseré érdekében. Az állandó bizottságok is rendszeresen, legalább évente egyszer összeülnek.

Az ENFSI működésének jelentős része valósul meg a tizenhét szakértői munkacsoportban.¹⁶ Ezekben tag lehet „külsős” is, azaz olyan szakember, aki nem ENFSI-tagintézményben dolgozik. A szakértői munkacsoportok a legváltozatosabb forenzikus szakterületek munkatársait tömörítik:

- nyomszakértés (MARKS),
- ujjnyomok (EFP-WG),
- fegyverek és lőmaradványok (FAGSR),
- kézirás (ENFHEX),
- okmányszakértők (EDEWG),
- állati, növényi és talajmaradványok (APST),
- DNS (DNA),
- haj és elemi szálak (ETHG),
- kábítószerek (DWG),
- robbanószerek (FINEX),

- festék, üveg és ragasztószalag (EPG),
- digitális képalkotás (DIWG),
- forenzikus információtechnológia (FIT),
- beszéd- és hangazonosítás (FSAAWG),
- közlekedési balesetek (RAA),
- tüzesetek és robbanások nyomozása (FEIWG),
- bűnügyi helyszínek (SOC).

A szakértői munkacsoportok egy része régebbi magánál az ENFSI-nél is, például az elemi szálakkal foglalkozó munkacsoport „European Fibers Group” (EFG) néven 1993-ban került megalapításra, és 1995-ben csatlakozott az ENFSI-hez. Az évek során egészült ki a munkacsoport a hajszálak és szőr-képletek szakértőivel. Az okmányszakértők ECPGDE (European Conference for Police and Government Document Examiner) nevű kezdeményezése 1986-ban jött létre, de mivel ezek a konferenciák nem voltak túl hatékonyak, a résztvevők 1998-ban megalapították az EDEWG munkacsoportot az ENFSI-n belül. A kézirászakértők hasonló utat jártak be. A DNS szakterületen 1988-ban alapították az EDNAP¹⁷ (European DNA Profiling) nevű szervezetet, ami viszont máig létezik; 2005-ben formális megállapodást kötöttek az ENFSI DNA munkacsoporttal és nagyon szoros együttműködésben dolgoznak. (Hazánk nem tagja az EDNAP szervezetnek.) Ugyanakkor például az állati, növényi és talajmaradványok munkacsoportot csak 2010-ben alapították.

Minden szakértői munkacsoport rendelkezik intézőbizottsággal (steering committee). Ennek tagjai a szakértői munkacsoport vezetője (chairperson), helyettese(i), titkára, továbbá a kutatás-fejlesztési felelős, minőségügyi felelős, webmester, és akár további tagok. Egyes munkacsoportokon belül alcsoportok is működnek, például a bűnügyi helyszínelő munkacsoporton (SOC) belül működik a bűnügyi régészeti (forensic archeology, FA) és a vérnyomelemző (bloodstain pattern analysis, BPA) alcsoport; a SOC vezetőjének két helyettese a két alcsoport vezetője. Az 1996-ban létrehozott bűnügyi helyszínelő munkacsoportnak két olasz, két angol, két holland, egy svéd és egy portugál vezető után magyar vezetője van 2022 júliusa óta.¹⁸

A szakértői munkacsoportok tagjai évente egyszer találkoznak, konferencia jelleggel, azaz előadásokkal, workshopokkal, bemutatókkal, általában háromnapos rendezvényeken. Az intézőbizottság tagjai ezenkívül általában évente egyszer ülnek össze, ez a koronavírus-világjárvány óta gyakran online módon valósul meg.

Az elnökség és a tagintézmények képviselőinek (vezetőinek) részvételével megtartott éves értekezlet (AM) mellett az ENFSI másik nagyon fontos fóruma a szintén évente megrendezett egyesített értekezlet (joint meeting, JM). Az egyesített értekezleten az elnökség, a titkárság, a két állandó bizottság vezetői és a tizenhét szakértői munkacsoport vezetői vesznek részt. Tervben van azoknak az egyesített értekezleteknek a meghonosítása is, ahol a minőségbiztosítási állandó bizottság ül össze a szakértői munkacsoportok minőségügyi felelősével; illetve a kutatás-fejlesztési állandó bizottság ül össze a szakértői munkacsoportok kutatás-fejlesztési felelősével.

¹⁴ KJELDSEN–NEUTEBOOM (2015) 34–35.

¹⁵ <https://enfsi.eu/about-enfsi/structure/standing-committees/> (2022. 12. 30.).

¹⁶ <https://enfsi.eu/about-enfsi/structure/working-groups/> (2022. 12. 30.).

¹⁷ <https://www.isfg.org/EDNAP> (2022. 12. 30.).

¹⁸ <https://rtk.uni-nke.hu/hirek/2022/08/30/karunk-oktatoja-europai-munkacsoport-elen> (2022. 12. 30.).

Az EAFS

A Forenzikus Tudományok Európai Akadémiája (EAFS) Európa legnagyobb tudományos rendezvénye a bűnügyi és igazságügyi szakterületeken. Jelenleg háromévente rendezik meg (2015, Prága, 2018, Lyon), a koronavírus-világjárvány miatt a kilencedik rendezvény egy évet csúszott, 2021 helyett 2022-ben rendezték Stockholmban.

A közös európai forenzikus akadémia ötlete nem új keletű. 1929-ben a svájci Lausanne-ban szervezték meg az elsőt „L'Académie Internationale de Criminalistique”, illetve „Internationale Academie für Kriminalistische Wissenschaften” (Nemzetközi Kriminológiai Akadémia) néven.¹⁹ A hét alapító közt olyan máig ismert kriminalisták is szerepelnek, mint Edmond Locard; az Interpol elődjének számító ICPC²⁰ egyik alapítója és alelnöke, az osztrák Bruno Schultz; vagy a daktíloszkópiát Németországban először a drezdai rendőrségen meghonosító, az Archiv für Kriminologie folyóirat szerkesztői székében Hans Groß követő Robert Heindl.²¹ Ez az akadémia azonban sajnos nem élte túl a második világháborút, nem kis részben azért, mert az alapítók franciák, németek, osztrákok, svájciak és hollandok voltak. 1948-ban az Egyesült Államokban éledt újjá az ötlet, ahol megalapították a máig virágzó AAFS-t (American Academy of Forensic Science), aminek az éves konferenciáin két-három ezer szakember gyűlik össze, az általuk kiadott folyóirat, a Journal of Forensic Sciences pedig Q2 minősítéssel²² a szakterület egyik legkomolyabb publikációs fóruma a világon.

Európában a második világháborút követően nemzeti vagy regionális szinten történtek kezdeményezések a forenzikus tudományok megszervezésére, külön az Egyesült Királyságban, külön német nyelvterületen és külön a skandináv országokban. Ezek elégtelenségét a krimináltechnika fejlődésének gyorsulásával egyre több szakember érezte. Az ENFSI alapításával egy időben tehát ismét előtérbe került a nemzetközi összefogás szükségessége és lehetősége. Még a hálózat formális létrehozását megelőző római értekezleten, 1994 novemberében alapították meg az EAFS-t mint az ENFSI egyik első munkacsoportját (EAFS WG).²³

Az első konferenciára 1997 szeptemberében került sor a svájci Lausanne-ban.²⁴ 39 ország 470 szakértője vett részt a háromnapos rendezvényen, aminek a végén (mintegy közgyűlés keretében) további három tagot választottak az EAFS munkacsoportjába. 2000-ben a második, krakkói konferencia idejére az Elnökség létrehozott három állandó bizottságot, a máig létező minőségügyi bizottságot, az EAFS munkacsoport helyébe lépő állandó bizottságot (EAFS SC), és az (akkor) tizenhat szakértői munkacsoportot összefogó, koordináló munkacsoportok állandó bizottságát (EWG SC). (Ez utóbbi 2006-ig

létezett, azóta az Igazgatóság közvetlenül koordinálja a szakértői munkacsoportokat.)

2011-re a háromévente megrendezett konferenciák gyakorlatilag önjáróvá váltak. Az ENFSI szoros támogatásával az EAFS eseményeit mindig egy-egy tagintézmény szervezi meg. Az állandó bizottság funkciója kezdett eltolódni a kutatás-fejlesztés és a képzések irányába, a konferenciák szervezésében és lebonyolításában már egyre kevesebb gyakorlati feladat hárult rá. Az ENFSI vezetése ezért az EAFS állandó bizottságot két részre osztotta. Egyik feléből megszervezte az azóta is működő minőségügyi állandó bizottságot (QCC), a másik feléből pedig a képzési állandó bizottságot (E&T SC), ami napjainkra gyakorlatilag elhalt.

Az EAFS jelenleg tehát nem szervezet, hanem rendszeresen megtartott konferencia. Mint ilyen, valóban a szakterület legnagyobb rendezvénye Európában. A 2022-es stockholmi konferencián 17 teremben zajlottak az előadások és workshopok öt napon keresztül.²⁵ Számtalan gyártó és forgalmazó mutatja továbbá be a legújabb termékeit a szakmai kiállításon, ami végigkíséri a rendezvényt. Jelen sorok írójának volt szerencséje részt venni a 2018-as lyoni EAFS-rendezvény egyes eseményein, például a kiállításon, az ugyanis egy időben zajlott az ENFSI szakértői munkacsoport ülésével.

Az ENFSI érdemi működése

Az ENFSI érdemi működése elsősorban azáltal valósul meg, hogy tudományos igényességű módszertani útmutatókat és egyéb szakanyagokat tesz közzé. Így például a szakértői munkacsoportok kidolgozzák és közzéteszik a szakterületre vagy annak egy-egy eljárására vonatkozó legjobb gyakorlatok kézikönyvét (best practice manual, BPM)²⁶ és egyéb útmutatóit (forensic guidelines).²⁷ Utóbbiak közül kiemelendő a kábítószerkéből történő reprezentatív mintavétel kapcsán született útmutató²⁸, amit az ENFSI és az ENSZ Kábítószer-ellenőrzési és Bűnmegelőzési Hivatala, a bécsi székhelyű UNODC²⁹ közösen készített el.

Néhány további érdekes összefoglaló is megtalálható a honlapon. Például egy 2006-os jelentés³⁰ az ILS DNS módszerről (intelligence-led screening DNA), azaz az olyan tömeges DNS-tesztelések bűnüldözési felhasználásáról, amikor a tesztelendő néptömeg körének meghatározását felderítési adatok segítik. Az ENFSI ezenkívül rendelkezik etikai kódexszel³¹ és akkreditációs irányelvekkel³² is.

Az akkreditációs irányelvek előírják az ISO 17025 szabvány használatát a szakértői területek döntő többségére azzal, hogy

²⁵ <https://www.eafs2022.eu/> (2022. 12. 30.).

²⁶ <https://enfsi.eu/about-enfsi/structure/working-groups/documents-page/documents/best-practice-manuals/> (2022. 12. 30.)

²⁷ <https://enfsi.eu/a.bout-enfsi/structure/working-groups/documents-page/documents/forensic-guidelines/> (2022. 12. 30.).

²⁸ https://enfsi.eu/wp-content/uploads/2016/09/drugs_sampling_guideline_unodc-enfsi.pdf (2022. 12. 30.).

²⁹ <https://www.unodc.org/unodc/index.html> (2022. 12. 30.).

³⁰ https://enfsi.eu/wp-content/uploads/2016/09/enfsi_report_on_criminal_cases_in_europe_solved_by_ils_0.pdf (2022. 12. 30.).

³¹ https://enfsi.eu/wp-content/uploads/2016/09/code_of_conduct.pdf (2022. 12. 30.).

³² https://enfsi.eu/wp-content/uploads/2017/06/BRD-ACR-001_Policy-on-Accreditation.pdf (2022. 12. 30.).

¹⁹ <http://www.lonsea.de/pub/org/419> (2022. 12. 30.)

²⁰ PETRÉTEI Dávid: Az Interpol. *Obsitos Detektívek Lapja* 2018/1–4. 33–41.

²¹ <https://www.deutsche-biographie.de/gnd116658916.html#ndbcontent> (2022. 12. 30.).

²² <https://www.scimagojr.com/journalsearch.php?q=27769&tip=sid> (2022. 12. 30.).

²³ Pierre A. MARGOT: History of the European Academy of Forensic Science (EAFS). *Problems of Forensic Science* 45. 2001. 7–15.

²⁴ <https://www.eviscan.com/en/eafs-conference/> (2022. 12. 30.).

a helyszíni szemlék akkreditálása megtörténhet az ISO 17020 szabvány alapján. Az irányelv kimondja továbbá, hogy e két szabványt az ILAC³³ (Nemzetközi Laboratórium-akkreditáló Együttműködés) G19-es útmutatója segítségével kell a forenzikus szakterületekre implementálni. Az említett szabványok és útmutatók tartalmát, illetve az akkreditáció rendkívüli jelentőségét ebben a cikkben – terjedelmi okok miatt – nem fejtem ki, arról születtek már tanulmányok.³⁴

Egy másik rendkívül fontos tevékenység a nemzetközi jártassági tesztek és közös gyakorlatok szervezése, ennek bevett rövidítése a PT/CE (proficiency tests and collaborative exercises). Ennek során például minden labor megkapja ugyanazt a bűnjeltárgyat vizsgálatra, vagy ugyanazokat a helyszíni fényképeket stb. Napjainkban ennek a virtuális valóság (VR) további lendületet adhat, a csak számítógépen létező, de „bejárható” helyszíneket egyszerre akár mennyi szakember vizsgálhatja, egymástól nagy földrajzi távolságokból is.

Az ENFSI gyakorlati tevékenységének további irányait az EFSA 2020 és az EFSA 2030 „víziók”, jövőképek jelölik ki. Az alábbiakban ezek bemutatására tesztek kísérletet.

Az EFSA 2020 és az EFSA 2030

2011 decemberében a Tanács elfogadott döntése³⁵ szerint 2020-ig fejleszteni volt szükséges a forenzikus tudományokat, ezt az európai forenzikus tudományok víziójában (jövőképben) fejtik ki a dokumentum végén. A Tanács 10128/16 számú döntése³⁶ ezeket a célkitűzéseket részletesen kibontja. A tanácsi döntések több ízben is nevesítik az ENFSI-t, ahogy arra a bevezetőben is utaltam. A célkitűzés az EFSA (European Forensic Science Area, igazságügyi tudományok európai térsége) létrehozása volt, illetve lett volna. Az EFSA egyfajta „forenzikus Schengen” lenne, ahol a szakértői intézetek egyforma módszertannal és egyformán megbízható színvonalon működnek, így a bíróságok aggálymentesen fogadják el akár külföldi intézetek szakvéleményeit is. Az EFSA létrehozását célozta (volna) a 2011-es döntés végén, a vízió vagy jövőkép szakaszban felsorolt számos eszköz. Ezek:

- a bűnügyi szakértői intézetek, laborok akkreditálása;
- a szakértők, szakközreműködők, technikusok, tehát a személyzet minimum kompetenciakövetelményeinek meghatározása;
- közös, a legtöbb intézet által elfogadott BPM-ek, legjobb gyakorlatok kézikönyveinek szerkesztése és közzététele;
- jártassági tesztek és közös gyakorlatok (PT/CE) megszervezése nemzetközi körben;
- minimális minőségi követelmények lefektetése a bűnjelkezeléssel kapcsolatban, a helyszíni rögzítéstől a szakértői vizsgálatokon át a tárgyalóteremig;

- fel kell ismerni a bűnügyi és igazságügyi szakértői munka egyetemes jellegét, elkerülendő, hogy minőségi vagy szabványozási különbségek miatt az egyik tagállam bírósága ne fogadja el a másik tagállami szakértői intézet szakvéleményét, feleslegesen többszörözve az erőfeszítéseket. A felismerés jelentősen csökkenti az eljárás idejét a határon átnyúló bűnügyek nyomozása során;

- megtalálni a módját, hogy közösen hozzanak létre, tartsanak naprakészen és használjanak bűnügyi és igazságügyi adatbázisokat;

- a bűnügyi technika és az igazságügyi szakértői szakterületek eredményeit fel kell használni a terrorizmus, a szervezett bűnözés és egyéb bűncselekmények elleni harcban;

- megfelelő oktatással és képzéssel fokozni kell a teljes rendőri állomány és az igazságszolgáltatás valamennyi szereplőjének „kriminalisztikai érzékenységét”, azaz akár a járőr ismerjen fel potenciális nyomokat, nyomhordozókat, hogy szemlebizottságra van szükség; a vizsgáló, az ügyész vagy a bíró megfelelően tudjon kérdezni a szakértőktől.

Az adatbázisok kapcsán ebben a tanulmányban csak utalok a prűmi egyezményre,³⁷ ami lehetővé teszi a részes államoknak, hogy közvetlenül betekinthessenek egymás daktiloszkópiái, DNS és gépjármű-nyilvántartásába. Régi törekvés, hogy a prűmi egyezmény részes állmainak körét bővítsék. Továbbá, hogy a fenti három adatbázis mellett pl. fegyvernyilvántartások, kábítószer- és robbanóanyag-nyilvántartások stb. is kiépüljenek, illetve hozzáférhetőek legyenek. A Tanács idézett 2016-os döntése utal az EFFECT projektre³⁸ (Examinations of Firearms and Forensics in Europe and a Cross Territories – lőfegyverek vizsgálata és bűnügyi technika/szakértés Európában és a térségeken át); az ODYSSEY³⁹ projektre (Strategic Pan-European Ballistics Intelligence Platform for Combating Organised Crime and Terrorism – összeurópai stratégiai ballisztikai hírszerzési felület a szervezett bűnözés és a terrorizmus elleni küzdelemhez); RESPONSE projektre⁴⁰ (Collect, Analyse, Organize, Evaluate, Share – A Response to Challenges in Forensic Drugs Analyses – rögzítés, vizsgálat, szervezés, értékelés, megosztás – válasz az igazságügyi kábítószervizsgálat kihívásaira); valamint az EMPACT-ra,⁴¹ (European Multidisciplinary Platform against Criminal Threats – európai multidiszciplináris felület a bűnügyi fenyegetések ellen).⁴² Mindezeknek az eredményeit, hozadékait figyelembe kell venni a közösen hozzáférhető bűnügyi szakértői adatbázisok kiépítésekor.

Az már 2019-re nyilvánvalóvá vált, hogy az EFSA 2020 nem fog megvalósulni,⁴³ és részben a koronavírus-járvány miatt a

³⁷ https://edps.europa.eu/data-protection/our-work/publications/opinions/cross-border-cooperation-pr%C3%B0Cm-treaty_en (2022. 12. 30.).

³⁸ <https://www.coventry.ac.uk/research/research-directories/current-projects/2014/examination-of-firearms-and-forensics-in-europe-and-across-territories-effect/> (2022. 12. 30.).

³⁹ <https://cordis.europa.eu/project/id/218237> (2022. 12. 30.).

⁴⁰ <https://www.policija.si/eng/about-the-police/organization/general-police-directorate/national-forensic-laboratory/project-response> (2022. 12. 30.).

⁴¹ <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-statistics/empact> (2022. 12. 30.).

⁴² Hegyaljai Máttyás: Az EMPACT mint rendészeti válasz az európai bűnözésre. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XV. 2014. 127–134.

⁴³ NOGEL, Mónika – CZEBE, András – KOVÁCS, Gábor – PÁDÁR, Zsolt: A work in progress – accreditation of forensic DNA laboratories as a part of the „European Forensic Science Area 2020 (EFSA 2020)” concept. *Forensic*

³³ <https://ilac.org/> (2022. 12. 30.).

³⁴ PETRÉTEI Dávid: A helyszíni tevékenység akkreditálása. *Magyar Bűnügyi Szemle* 2016/1–2., 71–77.

PETRÉTEI Dávid: A bűnügyi helyszín a szabványosítási tendenciák és az új Be. tükrében. *Rendőrségi Tanulmányok* 2018/3. 4–48.

³⁵ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/126875.pdf (2022. 12. 30.).

³⁶ <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-10128-2016-INIT/en/pdf> (2022. 12. 30.).

megvalósulással kapcsolatos várakozások elsikkadtak. 2021 novemberében ezért az ENFSI közzétette az EFSA 2030⁴⁴ címet viselő jövőképét. A dokumentum három pillért tartalmaz, minden pillér alatt több kiemelt területtel. Az első pillér a „Tárlalkozás a jövővel”. Ide tartozik a biometria, a személyazonosító módszerek fejlesztése, illetve a biometrikus adatok továbbítása, cseréje. Egy másik terület a mesterséges intelligencia alkalmazása mint gyűjtőfogalom. Értendő ez alatt a modern informatika megoldások használata, az emberi gondolkodás és döntéshozatal gépi szimulálása, az új adatok gépi tanulása, értékelése és alkalmazása nagyméretű adatbázisok alapján stb. Az ENFSI-nek fel kell mérnie a mesterséges intelligencia alkalmazásának lehetőségeit a forenzikus területeken. A harmadik terület a helyszínelő módszerek fejlesztése, különös tekintettel a digitális eszközökre a kommunikáció és az eredmények bemutatása terén, hogy a helyszíni szemle megállapításait minél hatékonyabban lehessen a bíróság elé tárni. A negyedik terület az omikák tanulmányozása, a bizonyításban betöltött lehetséges szerepük. Az „omikák” a biológiai molekulák egy-egy jól definiált csoportjának az együttes strukturális, funkcionális és számszerűsített jellemzését célozzák, és ennek megfelelően az egyes elnevezések meghatározzák a jellemzésbe bevont biomolekulák körét.⁴⁵ (Így beszélhetünk például genomikáról, ami az örökítőanyag teljességét vizsgálja, vagy metabolikáról, ami a sejtek metabolitjainak összességével foglalkozik.)⁴⁶ Az első pillér ötödik területe tulajdonképpen összefoglalás: a fejlődő technológia és a negyedik ipari forradalom figyelemmel kísérése, és a lehetséges forenzikus alkalmazások felmérése (például a nanotechnológiáé).

A második pillér a forenzikus eredmények és megállapítások hatásának erősítése. Ennek első területe az „átadás, megmaradás, háttér” elvi élő figyelembevétele. Ugyanis az anyagmaradványok felületek közti átadása, felületeken való megmaradása, illetve a hordozófelületen mint háttéren meglévő más anyagmaradványok jelentősége kiemelkedő az anyagmaradványokra épülő bizonyíték értékelésekor. Ezek figyelembevétele kell ugyanis annak megállapításához, hogy az anyagmaradvány milyen tevékenység vagy történet során került az adott felületre. Az ENFSI támogatja és ösztönzi azokat a ku-

tatásokat, amik az anyagmaradványok átadását, megmaradását, a háttér jelentőségét vizsgálják. Szintén a második pillér területe a hatékony adatcsere; az ENFSI-nek figyelemmel kell kísérni a forenzikus adatok hatékony cseréjét akadályozó jogi, technikai problémákat (az adatvédelemtől az eltérő fájlformátumokig). A harmadik terület a migráció, csempészet és embercsempészet, mint korunk egyik legkomolyabb rendészeti kihívása, ami integrált multidiszciplináris megközelítést kíván meg a forenzikus tudományoktól is.

A harmadik pillér a bűnügyi technikai és az igazságügyi tudományos eredmények megbízhatóságának bemutatása. Az első terület a forenzikus módszerek tudományos alapjainak feltárása és kidolgozása, a szubjektív és értelmező tevékenységek, illetve a nyomokozó azonosítás hibalehetőségei; továbbá az alapigazság-adatkészletek fejlesztése a legváltozatosabb szakértői szakterületeken. (Ezek mibenlétét ebben a cikkben nem fejtem ki, ez önálló tanulmányt igényelne. Nagyon röviden összefoglalva, alapigazság-adatkészletek vehetők igénybe például olyan a priori valószínűségekre megadására, hogy betört üveg esetén hány szilánk lesz a lefoglalt ruházatban, ha a ruha viselője közel állt az üvegtöréshez, vagy hogy adott állél milyen gyakorisággal fordul elő a magyarországi népességben.) A második terület az emberi tényező vizsgálata, például, hogy emberek egymásra hatása hogyan befolyásolja a megismerési, döntési folyamatokat a helyszíntől a tárgyalóteremig. A harmadik pillér harmadik területe a minőségirányítás és a kompetencia biztosítása. Ennek különös súlyt ad a korábbiakban említett számos megjelenő új technológia.

Befejezés

Az ENFSI sajátos, megkerülhetetlen szereplő az európai bűnüldözési és igazságszolgáltatási együttműködésben. Az EU szervei elismerik a bűnügyi technika és az igazságügyi szakértői munka Európa-szintű, egyedül hiteles letéteményesének ügy, hogy nem csak EU-tagállamokból kerülnek ki a tagjai. Nem államok hozták létre, nem is nemzetközi szervek. Nincs székháza, nincsenek saját alkalmazottjai. Senki nem kötelezi az európai intézeteket, hogy taggá váljanak, mégis működik.

A bűnügyi technika és a forenzikus tudományok folyamatosan, ráadásul gyorsuló ütemben fejlődnek. Komoly szerep vár minden olyan kezdeményezésre, illetve szervezetre, ami segít a szakterület szereplőinek lépést tartani a XXI. századi kihívásokkal.

Science International: Genetics Supplement Series 2019/1. 836–837. <https://doi.org/10.1016/j.fsigss.2019.10.195>

⁴⁴ <https://enfsi.eu/wp-content/uploads/2021/11/Vision-of-the-European-Forensic-Science-Area-2030.pdf> (2022. 12. 30.).

⁴⁵ Pócsi István: *A biotechnológia újabb eredményei*. DE TTK, Debrecen, 2015. 16.

⁴⁶ <http://www.genomicglossaries.com/content/omes.asp> (2022. 12. 30.).